

12.217/
46

KÉTNYELVŰ

KLASSIKUS

KÖNYVTÁR

12.217/
46

France Anatole

Marbod pokoljárása

La Descente de Marbode
aux Enfers

Az eredeti teljes szöveg és hű
magyar fordítása

Franciából fordította
és bevezetéssel ellátta

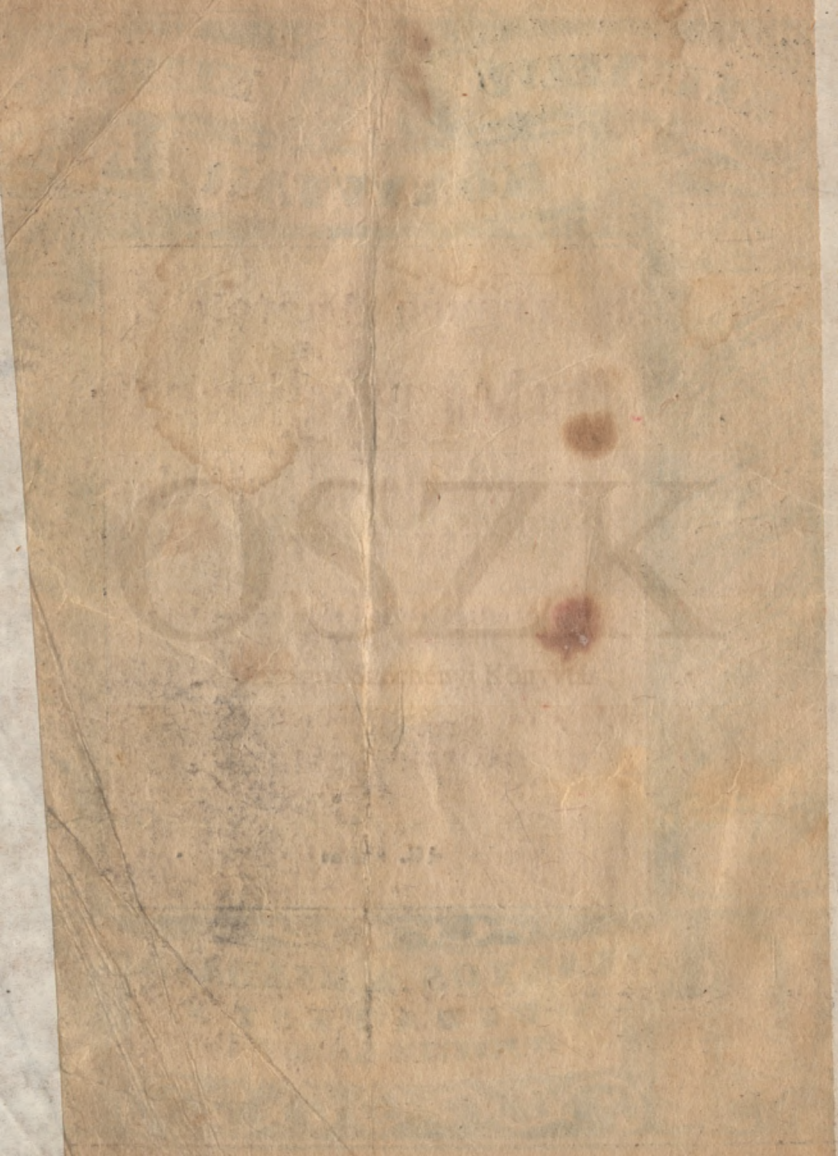
Király György

46. szám

LANTOS A KIADÁSA

BUDAPEST

IV. MUZEUM-KÖRUT 3



B. M.

KÉTNYELVŰ KLASSIKUS KÖNYVTÁR
46. SZÁM

FRANCE ANATOLE
MARBOD POKOLJÁRÁSA
LA DESCENTE DE MARBODE
AUX ENFERS

AZ EREDETI TELJES SZÖVEG ÉS HŰ MAGYAR FORDÍTÁSA

FRANCIÁBÓL FORDÍTOTTA ÉS BEVEZETÉSSSEL ELLÁTTA



ÉRÁLY GYÖRGY

12.217

ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

1968/R leltár



BUDAPEST, 1921. LANTOS KIADÁSA

Bevezetés.

Az idén ünneplik Dante halálának hatszázadik évfordulóját. Ebből a K. K. K. is ki akarja venni részét, ha mással nem, Anatole France (életrajzát lásd a K. K. K. 38. számában) e kis legendájával, mely mintegy a Divina Comedia kedves paródiájának tekinthető. A francia író megszólaltatja Vergiliust s elmondhatja a véleményét Dantéről, amely természetesen nem lehet kedvező, hiszen az antik filozófián nevelkedett költő bizonyára ugyanolyan ellenszenvvel fordult volna az új világrend ellen, mint későbbi író társai, Tacitus vagy Persius. De a középkornak más volt a fölfogása a római költőről. Negyedik eklogájára támaszkodva, melyben a Szűz eljövételét (iam redit et virgo), egy gyermek születését és az aranykor visszatérését jövendőli, azt költötték róla, hogy előre megjegyezte a kereszténység eljövételét s azért megkülönböztető tisztelettel fordultak feléje. Dante őt választotta a poklon és purgatóriumon keresztül vezetőjének és a költészetben őt vallotta mesterének. Anatole France, aki különben nagy tisztelője az olasz költőnek, amint erről *Le lys rouge* (A vörös liliom) című florenci regénye tanuskodik, a tőle megszokott iróniával élesen szembeállítja a két világfölfogást és rámutat, hogy Vergiliusnak nem igen telhetett kedve abban, amit a középkor embere neki tulajdonított.

A magyar irodalomban a verses Katalin-legenda (Érsekujvári-kódex) tesz említést Vergilius jóslatáról és Krisztus születésének bizonyítására idézi is a IV. ekloga sorait («Szibillának kitölt ideje, mert Urnak eljött születése, új magzat jött mennyországból és egy új szűz jött ez világból.»). Ugyancsak többször megemlékezik róla prédikációiban Temesvári Pelbárt. Egyébként régi irodalmunkban Vergilius más alakban is szerepel. Az olasz nápolyvidéki monda (Nápoly volt Vergilius kedves tartózkodási helye, itt van a sirja is) híres varázslónak tartja a latin költőt, aki különféle csodákat művelt, amint erről Anatole France elbeszélésében is szó esik. Az *Érsekujvári-kódex* Fokás kovácsról szóló elbeszélésében Vergilius, Titus császár parancsára (aki száz évvel utána uralkodott!) «ördögi tudománnyal» egy bálványt állít föl a város közepén, mely elárulja a császárnak a lakosok összes törvényszegéseit. (Ugyanez olvasható még Haller János Gesta-fordításában a XVII. század végén.) Mint «nigromanciás» bölcsét említi Vergiliust a *Ponciánus historiája* című XVI. századi németből fordított regény. Végül kuriozumképen, mint ennek a középkori mondának kései lezármazottját, meg kell említeni egy magyar ponyvatermék, mely 1873. jelent meg, Pesten, Bucsánszky-nál s címe: *A bűbájos Vergiliusnak csodás története*. El van benne mondva az a kosárkaland is, melyet szintén megemlít Anatole France. Vergilius középkori szerepéről érdekes könyvet írt az olasz Comparetti: *Virgilio nel medio evo*.

La Descente de Marbode aux Enfers.

1453
En la quatorze cent cinquante-troisième année depuis l'incarnation du fils de Dieu, peu de jours avant que les ennemis de la Croix n'entrassent dans la ville d'Hélène et du grand Constantin, il me fut donné à moi,¹⁾ frère Marbode, religieux indigne, de voir et d'ouïr ce que personne n'avait encore ouï ni vu. J'ai composé de ces choses une relation fidèle,²⁾ afin que le souvenir n'en péricisse point avec moi, car le temps de l'homme est court.

Le premier jour de mai de ladite année, à l'heure de vêpres, en l'abbaye de Corrigan, assis sur une pierre du cloître, près de la fontaine couronnée d'églantines, je lisais, à mon habitude, quelque chant du poète que j'aime entre tous, Virgile, qui a dit les travaux de la terre, les bergers et les chefs.³⁾ Le soir suspendait⁴⁾ les plis de sa pourpre aux arcs du cloître et je murmurais d'une voix émue les vers qui montrent⁵⁾ comment Didon la Phénicienne traîne sous les myrtes des enfers sa blessure encore fraîche.⁶⁾ A ce moment, frère Hilaire passa près de moi, suivi de frère Jacinthe, le portier.

1937, 1938, 1939
Nourri dans des âges barbares, avant la résurrection des Muses,⁷⁾ frère Hilaire n'est point initié à la sagesse antique; toutefois la poésie du Mantouan⁸⁾

Marbod pokoljárása.

1983

Ezernégyszázötvenhárom évvel azután, hogy az Isten fia emberi testet öltött, néhány nappal azelőtt, hogy a Kereszt ellenségei bevonultak Helena és Nagy Konstantin városába, az Úr megengedte nekem, fráter Marbodnak, méltatlan szerzetes-szolgájának, hogy lássam és halljam azt, amit még senki sem hallott és látott. Minderről hűségesen beszámoltam, hogy az emlékezete el ne pusztuljon velem, mert az ember életideje rövid.

Nevezett esztendő május havának első napján, épen a vécsernye órájában, a corrigani apátság klastromudvarának egyik kövén ültem, a tüskerózsával koszorúzott kút mellett és szokásom szerint olvastam; olvastam valamelyik énekét annak a költőnek, akit mindenek között szeretek, Vergiliusnak, kimegénekelte a földmivelést, a pásztorokat és a vezéreket. Az alkony ráborította biborpalástja fodrait a klástromfolyosó boltíveire és én elérzékenyült hangon suttogtam a verssorokat, melyek leírják a föníciai Didót, amint az alvilági mirtuslombok alatt még sajtó sebével imbolyog. E pillanatban elhaladt mellettem fráter Hilarius, s nyomában fráter Hiacinthus, a portás.

Fráter Hilarius, ki még a barbár időkben, a Múzsák föltámadása előtt nevelkedett, nincsen beavatva az antik bölcsességbe; mégis a Mantovai

a, comme un flambeau subtil, jeté quelques lueurs dans son intelligence.

— Frère Marbode, me demanda-t-il, ces vers que vous soupirez ainsi, la poitrine gonflée et les yeux étincelants, appartiennent-ils à cette grande *Énéide* dont, matin ni soir, vous ne détournez guère les yeux?

Je lui répondis que je lisais de Virgile comment le fils d'Anchise⁹⁾ aperçut Didon pareille à la lune derrière le feuillage.¹⁰⁾

— Frère Marbode, répliqua-t-il, je suis certain que Virgile exprime¹¹⁾ en toute occasion de sages maximes et des pensées profondes. Mais les chants qu'il modula sur la flûte syracusaine¹²⁾ présentent un sens si beau et une si haute doctrine, qu'on en demeure ébloui.

— Prenez garde, mon père, s'écria frère Jacinthe d'une voix émue. Virgile était un magicien qui accomplissait des prodiges avec l'aide des démons. C'est ainsi qu'il perça une montagne près de Naples et qu'il fabriqua un cheval de bronze ayant le pouvoir de guérir tous les chevaux malades. Il était nécromancien,¹³⁾ et l'on montre encore, en une certaine ville d'Italie, le miroir dans lequel il faisait apparaître les morts.¹⁴⁾ Et pourtant une femme trompa ce grand sorcier. Une courtisane napolitaine l'invita de sa fenêtre à se hisser jusqu'à elle dans le panier qui servait à monter les provisions; et elle le laissa toute la nuit suspendu entre deux étages.

Sans paraître avoir entendu ces propos:

— Virgile est un prophète, répliqua frère Hilaire; c'est un prophète et qui laisse loin derrière lui les Sibylles avec leurs carmes sacrés, et la fille du roi Priam,¹⁵⁾ et le grand divinateur des choses futures, Platon d'Athènes. Vous trouverez dans le quatrième

költészete, mint halvány fáklyafény, némi világosságot derített lelkére.

— Fráter Marbod, kérdezte tőlem, mondd, azok a versek, miket dagadó kebellem és ragyogó szemmel eképen sóhajtasz, abból a nagy *Aeneis*-ből valók-e, melyről sohasem veszed le szemedet, sem reggel, sem este?

Megmondtam neki, hogy arról olvasok éppen Vergiliusban, mint veszi észre Anchises fia Didót, aki olyan, mint a hold, mikor a lombok mögé búvik.

— Fráter Marbod, felelt Hilarius, jól tudom, hogy Vergilius minden alkalommal bölcs mondásokat és mély gondolatokat hint el. Mégis azok a dalok, melyeket a siracusai fuvola nótájára szerzett, olyan gyönyörű értelmet és magas tanulságot hordanak magukban, hogy az embert elkápráztatják.

— Vigyázz, atyám, kiáltott fráter Hiacinthus megindult hangon. Vergilius bűbájos volt, aki csodákat művelt az ördögök segítségével. Például átfűrt egy hegységet Nápoly közelében és egy bronz-lovat készített, amely meg tudott gyógyítani minden beteg lovat. Garabonciás volt és ma is mutogatják valamelyik olasz városban azt a tükröt, melyben fölidézte a holtak képeit. És mégis egy asszony rászedte ezt a nagy varázslót. Egy nápolyi szépleány rávette az ablakából, hogy húzza föl magát hozzája abban a kosárban, mely az élelmiszerek fölvonására szolgált; aztán ott hagyta lógni egész éjjel két emelet között.

De fráter Hilarius mintha nem is hallotta volna ezeket a szavakat, így válaszolt:

— Vergilius próféta; olyan próféta, aki mögött messze elmaradnak mind a szibillák szent igéikkel, mind Priamus király leánya, mind a nagy jövőmondó, az athéni Plato. A siracusai dalok negyedikében megtaláljátok előre megjósolva a Mi Urunk

de ses chants syracusains¹⁶⁾ la naissance de Notre-Seigneur annoncée en un langage qui semble plutôt du ciel que de la terre.

«Au temps de mes études, lorsque je lus pour la première fois: JAM REDIT ET VIRGO, je me sentis plongé dans un ravissement infini; mais tout aussitôt j'éprouvai une vive douleur à la pensée que, privé pour toujours de la présence de Dieu,¹⁷⁾ l'auteur de ce chant prophétique, le plus beau qui soit sorti d'une lèvre humaine, languissait, parmi les Gentils, dans les ténèbres éternelles. Cette pensée cruelle ne me quitta plus. Elle me poursuivait jusqu'en mes études, mes prières, mes méditations et mes travaux ascétiques. Songeant que Virgile était privé de la vue de Dieu et que peut-être même il subissait en enfer le sort des réprouvés, je ne pouvais goûter¹⁸⁾ ni joie ni repos et il m'arriva de m'écrier plusieurs fois par jour, les bras tendus vers le ciel:

«— Révélez-moi, Seigneur, la part que vous fîtes à celui qui chanta sur la terre comme les anges chantent dans les cieux! 1938, IV 15.

«Mes angoisses, après quelques années, cessèrent lorsque je lus dans un livre ancien que le grand apôtre qui appela les Gentils dans l'Église du Christ, saint Paul, s'étant rendu à Naples, sanctifia de ses larmes le tombeau du prince des poètes.¹⁹⁾ Ce me fut une raison de croire que Virgile, comme l'empereur Trajan, fut admis au Paradis pour avoir eu, dans l'erreur le pressentiment de la vérité. On n'est point obligé de le croire, mais il m'est doux de me le persuader.»

Ayant ainsi parlé, le vieillard Hilaire me souhaita la paix d'une sainte nuit²⁰⁾ et s'éloigna avec le frère Jacinthe.

Je repris la délicieuse étude²¹⁾ de mon poète. Tandis que, le livre à la main, je méditais comment

születését olyan nyelven, amely inkább mennyeinek, mint földinek tetszik.

«Mikor diákkoromban először olvastam a JAM REDIT ET VIRGO-t, úgy éreztem, mintha végtelen elragadtatásban merültem volna el; de rögtön heves fájdalom nyilalt át rajtam arra a gondolatra, hogy ennek a prófétai éneknek, a legszebbnek, mely valaha emberi ajkon támadt, a szerzője örökre száműzve van az Isten színe elől s ott tengődik a pogányok között, az örök sötétségben. Ez a kegyetlen gondolat nem hagyott nyugtot többé. Üldözött tanulmányaim, imádságaim, elmélkedéseim és önsanyargatásaim közepette. Arra a gondolatra, hogy Vergilius nem láthatja az Istent, sőt talán a pokolban a kárhozottak sorsára jutott, nem találtam sem örömet, sem nyugalmat, és megtörtént, hogy napjában többször fölkiáltottam, ég felé terjesztett karokkal:

«— Tárd föl, előttem, ó Uram, micsoda sorsot juttattál annak, aki úgy énekelt a földön, mint az angyalok énekelnek az égben.

«Kinjaim csak évek múlva szüntek, mikor egy régi könyvben azt olvastam, hogy a nagy apostol, aki a pogányokat Krisztus egyházába hívta, Szent Pál, mikor Nápolyban járt, megszentelte könnyeivel a költők fejedelmének sírját. Ennek alapján hinni kezdem, hogy Vergiliust, mint Trajanus császárt, bebocsátották a paradicsomba, mivel tévelygései közepette megsejtették az igazságot. Senkinek sem kell ezt elhinni, de nekem jólesik ebben a meggyőződésben élni.»

Igy beszélt a vén Hilarius és békés, szent éjszakát kívánva, eltávozott fráter Hiacinthussal.

Én meg tovább tanulmányoztam kedves költőmet. Mialatt, könyvvel a kezemben, azon elmélkedtem,

ceux qu'Amour fit périr d'un mal cruel suivent les sentiers secrets au fond de la forêt myrteuse, le reflet des étoiles vint se mêler en tremblant aux églantines effeuillées dans l'eau de la fontaine claustrale. Soudain les lueurs, les parfums et la paix du ciel s'abîmèrent. Un monstrueux Borée,²²⁾ chargé d'ombre et d'orage, fondit sur moi en mugissant, me souleva et m'emporta comme un fêtu de paille au-dessus des champs, des villes, des fleuves, des montagnes, à travers des nuées tonnantes, durant une nuit faite d'une longue suite de nuits et de jours. Et lorsque après cette constante et cruelle rage l'ouragan s'apaisa enfin, je me trouvai, loin de mon pays natal, au fond d'un vallon enveloppé de cyprès. Alors une femme d'une beauté farouche et traînant de longs voiles s'approcha de moi. Elle me posa la main gauche sur l'épaule et, levant le bras droit vers un chêne au feuillage épais :

— Vois! me dit-elle.

Aussitôt je reconnus la Sibylle qui garde le bois sacré de l'Averne²³⁾ et je discernai, parmi les branches touffues de l'arbre que montrait son doigt, le rameau d'or agréable à la belle Proserpine.²⁴⁾

M'étant dressé debout :

— Ainsi donc, m'écriai-je, ô Vierge prophétique, devinant mon désir, tu l'as satisfait. Tu m'as révélé l'arbre qui porte la verge resplendissante sans laquelle nul ne peut entrer vivant dans la demeure des morts. Et il est vrai que je souhaitais ardemment de converser avec l'ombre de Virgile.

Ayant dit, j'arrachai du tronc antique le rameau d'or et m'élançai sans peur dans le gouffre fumant qui conduit aux bords fangeux du Styx, où tournoient les ombres comme des feuilles mortes. A la vue du rameau dédié à Proserpine, Charon me prit dans sa barque, qui gémit sous mon poids, et j'abordai la rive des

mint bolyonganak titkos ösvényeken a mirtuserdő mélyén azok, akiket a szerelem kegyetlen kinnal megölt, a csillagok fénye reszketve elvegyült a lehullott rózsaszirmok közé a klastrom kutjának vizében. Egyszerre eltűnt a ragyogás, az illat és az ég nyugalma: szörnyű Boreas, árnyékkal és viharral terhesen, üvöltve rám vetette magát, fölkapott és elvitt mint egy szalmaszálat, mezők, városok, folyók, hegyek fölött, mennydörgő fellegek között, egy éjszakán keresztül, mely olyan volt, mint éjek és napok hosszú sora. És mikor állhatatos és kegyetlen dühöngése után az orkán végre lecsillapult, ott találtam magam, távol szülőföldemtől, egy ciprussal borított völgy mélyén. Ekkor vad szépségében, hosszú fátylait maga után húzva, egy asszony közeledett felém. Balkezét a vállamra tette és jobb karját egy dús lombu tölgy felé emelve, így szólt:

— Oda nézz!

Rögtön ráismertem a szibillára, aki az avernusi szent berket őrzi. és észrevettem a fa sűrű ágai között, amelyre ujjával mutatott, az aranygalyat, amely kedves a szép Proserpinának.

Fölemelkedtem:

— Így hát, kiáltottam, ó prófétaaszüz, te kitaláltad vágyamat és teljesítetted. Megmutattad nekem a fát, amely a ragyogó vesszőt hordja, ami nélkül senki sem mehet be élve a holtak lakóhelyére. És való igaz, forrón vágyódtam az után, hogy beszélhessek Vergilius árnyával.

1938 IV. 19.
Így szóltam és letépve a régi törzsről az aranygalyat, félelem nélkül nekivágtam a füstölgő szurdoknak, mely a Styx iszapos partjaihoz vezet, ahol az árnyak úgy kavarnak, mint a holt falevelek. Mikor meglátta a Proserpinának szentelt ágat, Charon a bárkájába vett, mely nyöszörgött a súlyom alatt, s így

morts, accueilli pas les abois silencieux du triple Cerbère. Je feignis de lui jeter l'ombre d'une pierre et le monstre vain²⁵⁾ s'enfuit dans son antre. Là vagissent parmi les joncs les enfants dont les yeux s'ouvrirent et se fermèrent en même temps²⁶⁾ à la douce lumière du jour; là, au fond d'une caverne sombre, Minos juge les humains.

Je pénétrai dans le bois de myrtes où se traînent languissamment les victimes de l'amour, Phèdre, Procris, la triste Eryphyle, Evadné, Pasiphaë, Laodamie et Cénis, et Didon la Phénicienne; puis je traversai les champs poudreux réservés aux guerriers illustres. Au delà, s'ouvrent deux routes: celle de gauche conduit au Tartare, séjour des impies. Je pris celle de droite, qui mène à l'Élysée et aux demeures de Dis. Ayant suspendu le rameau sacré à la porte de la déesse, je parvins dans des campagnes amènes, vêtues d'une lumière pourprée. Les ombres des philosophes et des poètes y conversaient gravement. Les Grâces et les Muses formaient sur l'herbe des choeurs²⁷⁾ légers. S'accompagnant de sa lyre rustique,²⁸⁾ le vieil Homère chantait. Ses yeux étaient fermés,²⁹⁾ mais ses lèvres étincelaient d'images divines. Je vis Solon, Démocrite et Pythagore qui assistaient, dans la prairie, aux jeux des jeunes hommes et j'aperçus, à travers le feuillage d'un antique laurier, Hésiode, Orphée, le mélancolique Euripide et la mâle Sappho. Je passai et reconnus, assis au bord d'un frais ruisseau, le poète Horace, Varius, Gallus et Lycoris.

Un peu à l'écart, Virgile, appuyé au tronc d'une yeuse obscure, pensif, regardait les bois. De haute stature et la taille mince, il avait encore ce teint hâlé, cet air rustique, cette mise négligée, cette apparence inculte qui, de son vivant, cachait son génie. Je le saluai pieusement et demeurai longtemps sans paroles.

átjutottam a holtak partvidékére, hol a háromfejű Cerberus hallgatag ugatása fogadott. Úgy tettem, mintha egy kő árnyát hajítanám feléje és a kába szörnyeteg a barlangjába futott. Ott gügyögnek a káka között a csecsemők, akiknek szeme alig hogy kinyilott, rögtön be is zárult az édes napvilágon; ott itélkezik a halandók fölött Minos egy sötét barlang mélyén.

Behatoltam a mirtus-erdőbe, ahol unottan ödön-
genek a szerelem áldozatai, Phaedra, Prokris, a szomorú Eriphyle, Euadné, Pasiphae, Laodamia, Cenis és a föníciai Dido; aztán keresztülmentem a poros mezőkön, melyek a híres harcosok számára vannak fenntartva. Azon túl két út nyílik: a baloldali elvezet a Tartarusba, az istentelenek tartózkodási helyére. Én a jobboldali útra tértem, amely az Elysiumba visz és Dis székhelyére. Fölakasztva a szent galyat az istennő kapujára, eljutottam a gyönyör vidékére, mely biborfénybe öltözött. A filozófusok és költők árnyai társalognak itt illő komolysággal. A Gráciák és Múzsák könnyű táncokat lejtenek a pázsiton. Egyszerű lantjával kísérve dalát, énekelt az öreg Homeros. A szeme zárva volt, de az ajkán isteni képek sziporkáztak. Láttam Solont, Demokritost és Pythagorast, akik nézték a réten az ifjak játékaikat, és észrevettem egy antik babérfa lombjain keresztül Hesiodost, Orpheust, a mélabús Euripidest és a férfias Sapphot. Tovább mentem és megismertem, amint egy friss patak partján ültek, a költő Horatiust, Variust, Gallust és Lycorist.

Kissé félrehúzódva Vergilius nekitámaszkodott egy sötét cserfa törzsének és elgondolkozva nézte az erdőt. Magas volt a termete és karcsu a dereka, még mindig az a napbarnította arc, az a vidéki külső,anyag ruhaviselet és gondozatlan megjelenés, amely életében génuszát elrejtette. Áhitattal üdvözöltem és hosszú ideig nem jött szó ajkamra.

Enfin, quand la voix put sortir de ma gorge serrée:

— O toi, si cher aux muses ausoniennes,³⁰⁾ honneur du nom latin, Virgile, m'écriai-je, c'est par toi que j'ai senti la beauté; c'est par toi que j'ai connu la table des dieux et le lit des déesses. Souffre³¹⁾ les louanges du plus humble de tes adorateurs.

— Lève-toi, étranger, me répondit le poète divin. Je reconnais que tu es vivant à l'ombre que ton corps allonge sur l'herbe en ce soir éternel. Tu n'es pas le premier humain qui soit descendu avant sa mort dans ces demeures, bien qu'entre nous et les vivants tout commerce soit difficile. Mais cesse de me louer: j'en aime pas les éloges; les bruits confus de la gloire ont toujours offensé mes oreilles. C'est pourquoi, fuyant Rome, où j'étais connu des oisifs et des curieux, j'ai travaillé dans la solitude de ma chère Parthénope.³²⁾ Et puis, pour goûter tes louanges, je ne suis pas assez sûr que les hommes de ton siècle comprennent mes vers. Qui es-tu?

— Je me nomme Marbode, du royaume d'Alca. J'ai fait profession³³⁾ en l'abbaye de Corrigan. Je lis tes poèmes le jour et je les lis la nuit. C'est toi que je suis venu voir dans les Enfers: j'étais impatient de savoir quel y est ton sort. Sur la terre, les doctes en disputent souvent. Les uns tiennent pour extrêmement probable qu'ayant vécu sous le pouvoir des démons, tu brûles maintenant dans les flammes inextinguibles; d'autres, mieux avisés, ne se prononcent point, estimant que tout ce qu'on dit des morts est incertain et plein de mensonges; plusieurs, non à la vérité des plus habiles, soutiennent que, pour avoir haussé le ton des Muses siciliennes et annoncé qu'une nouvelle progéniture descendait des cieux, tu fus admis, comme l'empe-

Végre, mikor a hang ki tudott törni összeszorított torkomból, így kiáltottam föl hozzá:

— Ó te, akit úgy szerettek az ausoniai Múzsák, dísze a latin névnek, Vergilius, te vagy az, aki megéreztetted velem a szépséget; te általad ismertem meg az istenek asztalát és az istennők ágyát. Fogadd el legalázatosabb bámulód dicséretét!

— Kelj föl, idegen, felelt az isteni költő. Felismerem, hogy élő vagy, az árnyékról, melyet a tested vet a földre ebben az örökös alkonyban. Nem te vagy az első halandó, aki halála előtt leszállt e hazába, bár köztünk és az élők között minden közlekedés nehéz. De ne dicsérj engem: nem szeretem a dicséreteket; a dicsőség zavaros lármája mindig sértette a fületem. Ezért menekültem Rómából, ahol ismertek a naplopók és a kíváncsiak, és inkább drága Parthenopém magányában dolgozgattam. Meg aztán, hogy a dicséreteidet élvezzem, nem is vagyok elég biztos arról, vajjon a te századod emberei megértik-e a verseimet. Ki vagy te?

— Marbod a nevem, az alkák országából való vagyok. A corrigani apátságban tettem le a fogadalmat. A te költeményeidet olvasom nappal és olvasom éjjel. Azért jöttem az alvilágba, hogy téged lássalak: égtem a türelmetlenségtől, hogy megtudjam, milyen itt a sorsod. A földön gyakran vitatkoznak róla a tudósok. Némelyek fölötte valószínűnek tartják, hogy mivel az ördögök hatalma alatt éltél, most a kiolthatatlan lángok között kell égned; mások, okosabbak, nem mondanak véleményt, abban a tudatban, hogy minden, amit a halottakról beszélnek az emberek, bizonytalan és telve van hazugsággal; sokan, a valóságban nem a legügyesebbek, azt állítják, amiért a szicíliai Múzsák hangját magasztosabbá tetted és megjövendőlted, hogy egy új sarj szállt le az égből, azért mint Trajánus

reur Trajan, à jouir dans le paradis chrétien de la béatitude éternelle.

— Tu vois qu'il n'en est rien, répondit l'ombre en souriant.

— Je te rencontre en effet, ô Virgile, parmi les héros et les sages, dans ces Champs-Élysées que toi-même as décrits. Ainsi donc, contrairement à ce que plusieurs croient sur la terre, nul n'est venu te chercher de la part de Celui qui règne là-haut?

Après un assez long silence:

— Je ne te cacherais rien. Il m'a fait appeler; un de ses messagers, un homme simple, est venu me dire qu'on m'attendait et que, bien que je ne fusse point initié à leurs mystères, en considération de mes chants prophétiques, une place m'était réservée parmi ceux de la secte nouvelle. Mais je refusai de me rendre à cette invitation; je n'avais point envie de changer de place. Ce n'est pas que je partage l'admiration des Grecs pour les Champs-Élysées et que j'y goûte ces joies qui font perdre à Proserpine le souvenir de sa mère. Je n'ai jamais beaucoup cru moi-même à ce que j'en ai dit dans mon *Énéide*. Instruit par les philosophes et par les physiciens, j'avais un juste pressentiment de la vérité. La vie aux enfers et extrêmement diminuée; on n'y sent ni plaisir ni peine; on est comme si l'on n'était pas. Les morts n'y ont d'existence que celle que leur prêtent les vivants. Je préférerais toutefois y demeurer.

— Mais quelle raison donnas-tu, Virgile, d'un refus si étrange?

— J'en donnai d'excellentes. Je dis à l'envoyé du dieu que je ne méritais point l'honneur qu'il m'apportait, et que l'on supposait à mes vers un sens qu'ils ne comportaient pas. En effet, je n'ai point trahi dans ma quatrième Églogue la foi de mes aïeux. Des juifs

császárt téged is beengedtek a keresztény paradicsomba, hogy az örök boldogságot élvezzed.

— Látod, hogy semmi sem igaz belőle, felelt az árny mosolyogva.

— Valóban itt talállok téged, ó Vergilius, a hősök és bölcsek között az elysiumi mezőkön, miket magad leírtál. Így hát, ellentétben azzal, amit többen hisznek a földön, senki sem keresett föl téged annak a megbízásából, aki odafönt uralkodik?

Vergilius hosszú ideig hallgatott.

— Nem titkolok el előtted semmit. Valóban hivatott engem; egyik követe, egy egyszerű ember, hozta nekem a hírt, hogy számítanak rám, és bár nem voltam beavatva az ő misztériumaikba, mégis tekintettel prófétaí énekeimre, helyet biztosítottak nekem az új felekezet hívei között. De én visszautasítottam s nem tettem eleget a meghívásnak; nem vágyódtam arra, hogy helyet cseréljek. Nem azért, mintha osztoznám a görögök rajongásában az elysiumi mezőkért és élvezném az örömeiket, melyek feledtetik Proserpinával anyja emlékét. Magam sem igen hittem abban, amit leírtam az *Aeneis*-emben. Mint a filozófusok és fizikusok tanítványának, helyes sejtésem volt az igazságról. Az élet az alvilágban rendkívül megcsökkent; az ember nem érez sem örömet, sem fájdalmat; olyan, mintha nem is léteznék. A holtaknak nincs több életük, mint amit az élők kölcsönöznek nekik. Mégis inkább itt maradok.

— De mondd, Vergilius, mi az oka ennek a különös elutasító válasznak?

— Kitűnő okaim voltak rá. Azt mondtam az isten követének, hogy nem érdemeltem meg a kitüntetést, amivel megtisztelt, és hogy verseimnek olyan értelmet költöttek, amit nem foglalhattak magukban. A valóságban én nem árultam el a negyedik eklogám-

ignorants ont pu seuls interpréter en faveur d'un dieu barbare un chant qui célèbre le retour de l'âge d'or, prédit par les oracles sibylliens. Je m'excusai donc sur ce que je ne pouvais pas occuper une place qui m'était destinée par erreur et à laquelle je ne me reconnaissais nul droit. Puis, j'alléguai mon humeur et mes goûts, qui ne s'accordaient pas avec les moeurs des nouveaux cieux.

«— Je ne suis point insociable, dis-je à cet homme; j'ai montré dans la vie un caractère doux et facile. Bien que la simplicité extrême de mes habitudes m'ait fait soupçonner d'avarice, je ne gardais rien pour moi seul; ma bibliothèque était ouverte à tous, et j'ai conformé ma conduite à cette belle parole d'Euripide: «Tout doit être commun entre amis». Les louanges, qui m'étaient importunes quand je les recevais, me devenaient agréables lorsqu'elles s'adressaient à Varius ou à Macer.³⁴⁾ Mais au fond, je suis rustique et sauvage, je me plais dans la société des bêtes; je mis tant de soin à les observer, je prenais d'elles un tel souci que je passai, non point tout à fait à tort, pour un très bon vétérinaire. On m'a dit que les gens de votre secte s'accordaient une âme immortelle et en refusaient une aux animaux: c'est un nonsens qui me fait douter de leur raison. J'aime les troupeaux et peut-être un peu trop le berger. Cela ne serait pas bien vu chez vous.

«Il y a une maxime à laquelle je m'efforçai de conformer mes actions: rien de trop.³⁵⁾ Plus encore que ma faible santé, ma philosophie m'instruisit à user des choses avec mesure. Je suis sobre; une laitue et quelques olives, avec une goutte de falerne,³⁶⁾ composaient tout mon repas. J'ai fréquenté modérément le lit des femmes étrangères; et je ne me suis pas attardé outre mesure à voir, dans la taverne, danser au son

ban őseim hitét. Csak tudatlan zsidók magyarázhatták így egy barbár isten kedvéért azt az éneket, mely az aranykor visszatértét ünnepli, amit megjövendöltek a szibillai jóslatok. Szabadkoztam tehát, hogy nem foglalhatok el egy olyan helyet, melyet tévedésből szántak nekem és amelyre nem ismerhettem el semmi jogomat. Aztán felhoztam a természetemet és izlésemet, amelynek nem feleltek meg az új egek szokásai.

— Én nem vagyok összeférhetlen természetű; életemben nyájas és engedékeny jellemről tettem tanúságot. Bár szokásaimnak végtelen egyszerűsége fukarság hírébe hozott, nem tartottam meg magamnak semmit; könyvtáram nyitva volt mindenki számára és viselkedésemet Euripides szén mondásához alkalmaztam: «Minden közös legyen barátok között.» A dicséretetek, melyek kellemetlenül érintettek, ha nekem szóltak, jól estek, ha Variust vagy Macert érték. De alapjában véve falusias és vad vagyok, és jól érzem magam az állatok társaságában; annyi gonddal figyeltem meg őket, annyit törődtem velük, hogy nagyon jó állatorvosnak tartottak, nem minden ok nélkül. Azt mondják, hogy a ti vallástok hívei halhatatlan lelket tulajdonítanak maguknak, de megtagadják ezt az állatoktól: ez olyan képtelenség, amelyért kétségbevonom értelmüket. Szeretem a nyájakat és talán kelleténél kissé jobban a pásztort. Ezt nem jó néven vennék nálatok.

«Van egy bölcs mondás, amelyhez igyekeztem alkalmazni tetteimet: mindent mértékkel. Talán még jobban, mint gyöngé egészségem, a filozófiám arra tanított, hogy mértékkel vegyem hasznát a dolgoknak. Józan vagyok; egy salátafej néhány olajbogyóval, egy korty falernúmmal, ebből állt egész ebédem. Ritkán látogattam az idegen nők ágyait; és nem időztem hosszabb ideig a korcsmában, hogy lássam a fiatal szíriai

du crotale, la jeune syrienne.³⁷⁾ Mais si j'ai contenu mes désirs, ce fut pour ma satisfaction et par bonne discipline: craindre le plaisir et fuir la volupté m'eût paru le plus abject outrage qu'on pût faire à la nature. On m'assure que durant leur vie certains parmi les élus de ton dieu s'abstenaient de nourriture et fuyaient les femmes par amour de la privation et s'exposaient volontairement à d'inutiles souffrances. Je craindrais de rencontrer ces criminels dont la frénésie me fait horreur.

«Il ne faut pas demander à un poète de s'attacher trop strictement à une doctrine physique et morale; je suis Romain, d'ailleurs, et les Romains ne savent pas comme les Grecs conduire subtilement des spéculations profondes; s'ils adoptent une philosophie, c'est surtout pour en tirer des avantages pratiques. Siron, qui jouissait parmi nous d'une haute renommée, en m'enseignant le système d'Épicure, m'a affranchi des vaines terreurs et détourné des cruautés que la religion persuade aux hommes ignorants; j'ai appris de Zénon à supporter avec constance les maux inévitables; j'ai embrassé les idées de Pythagore sur les âmes des hommes et des animaux, qui sont les unes et les autres d'essence divine; ce qui nous invite à nous regarder sans orgueil ni sans honte.

«J'ai su des Alexandrins comment la terre, d'abord molle et ductile, s'affermir à mesure que Nérée³⁸⁾ s'en retirait pour creuser ses demeures humides; comment insensiblement se formèrent les choses; de quelle manière, tombant des nuées allégées, les pluies nourrirent les forêts silencieuses et par quel progrès enfin de rares animaux commencèrent à errer sur les montagnes innomées. Je ne pourrais plus

lány táncát a csörgökisérettel. De ha megfékeztem vágyaimat, az csupán a saját megelégedésemre és a jó fegyelem kedvéért történt: félni az örömtől és futni a gyönyör elől, ezt a leghitványabb sértésnek tartanám, amit a természet ellen el lehet követni. Arról értesülök, hogy sokan a te istened választóttjai közül életük folyamán megvonták maguktól a táplálékot és futottak az asszonyok elől az önsanyargatás kedvéért, és szívesen kitették magukat haszontalan szenvedéseknek. Nem szeretnék találkozni ilyen gonosztevőkkel, kiknek vakbuzgósága borzalommal tölt el.

«Nem szabad követelni egy költőtől, hogy szorosabban csatlakozzék egy fizikai vagy erkölcsstani elmélethez; én külömben római vagyok és a rómaiak nem értenek hozzá, mint a görögök, hogy éles elmével mély filozófiai spekulációkba bocsátkozzanak; ha elfogadnak egy filozófiát, az főként azért történik, hogy gyakorlati hasznót húzzanak belőle. Siron, aki nagy hírnek örvendett közöttünk, megtanított engem Epikuros rendszerére, fölszabadított a hiábavaló félelmektől és leszoktatótt olyan kegyetlenségekről, amikre a vallás viszi a tudatlan embereket; megtanultam Zénontól, hogy állhatatossággal viseljem az elkerülhetetlen bajokat; magamévá tettem Pythagoras eszméit az emberek és állatok lelkéről, melyek egyformán isteni természetűek; ami arra készítet bennünket, hogy büszkeség és szégyen nélkül tekintsünk magunkra.

«Megtudtam az alexandriaiktól, hogy a föld, amely kezdetben lágy volt és idomítható, mint keményedett meg lassanként, ahogy Nereus visszahúzódott és kívájtta nedves hajlékait; megtudtam, hogyan alakultak észrevétlenül a dolgok; milyen módon hullanak le az esők a megkönnyébbülő felhőkből és táplálják a csendes erdőket és végül miféle fejlődés útján kezdtek gyér állatok kóborolni a névtelen hegységek-

m'accoutumer à votre cosmogonie, mieux faite pour les chameliers des sables de Syrie que pour un disciple d'Aristarque de Samos.³⁹⁾ Et que deviendrai-je dans le séjour de votre béatitude, si je n'y trouve pas mes amis, mes ancêtres, mes maîtres et mes dieux, et s'il ne m'est pas donné d'y voir le fils auguste de Rhéa, Vénus, au doux sourire, mère des Énéades, Pan, les jeunes Dryades, les Sylvains et le vieux Silène barbouillé par Églé⁴⁰⁾ de la pourpre des mûres.

«Voilà les raisons que je priai cet homme simple de faire valoir au successeur de Jupiter.

— Et depuis lors, ô grande ombre, tu n'as plus reçu de messages?

— Je n'en ai reçu aucun.

— Pour se consoler de ton absence, Virgile, ils ont trois poètes: Commodien, Prudence et Fortunat qui naquirent tous trois en des jours ténébreux où l'on ne savait plus ni la prosodie ni la grammaire. Mais dis-moi, ne reçus-tu jamais, ô Mantouan, d'autres nouvelles du Dieu dont tu refusas si délibérément la compagnie?

— Jamais, qu'il me souviennne.

— Ne m'as-tu point dit que je n'étais pas le premier qui, descendu vivant dans ces demeures, se présenta devant toi?

— Tu m'y fais songer. Il y a un siècle et demi, autant qu'il me semble (il est difficile aux ombres de compter les jours et les années), je fus troublé dans ma profonde paix par un étrange visiteur. Comme j'errais sous les livides feuillages qui bordent le Styx, je vis se dresser devant moi une forme humaine plus opaque et plus sombre que celle des habitants de ces rives: je reconnus un vivant. Il était de haute taille, maigre, le nez aquilin, le menton aigu, les joues

ben. Nem tudnám már megszokni a ti kozmogóniákat, mely inkább való a szíriai homokpuszták tevehajtóinak, mint a samosi Aristarchos tanítványának. És mi lenne velem a ti boldogságtok székhelyén, ha nem találnám ott barátaimat, őseimet, mestereimet és isteneimet, és ha meg lennék fosztva attól, hogy láthassam Rheának főséges fiát, vagy az édes mosolyu Vénuszt, az Aeneas-ivadékok anyját, Pánt, a fiatal dryadokat, sylvanusokat és a vén Silenust, kinek szakállát Aegle bemaszatolta a szeder bíborával.

«Ime az okok, amiket tudomására hoztam annak az egyszerű embernek, hogy közölje Jupiter utódával.

— És azóta, ó hatalmas árny, nem kaptál több üzenetet?

— Nem kaptam egyet sem.

— Hogy megvigasztalódjanak a te hiányodért, Vergilius, három költőjük van: Commodianus, Prudentius és Fortunatus, akik mindhárman azokban a sötét napokban születtek, amikor már elfelejtették a prozódia és a grammatikát. De mondd, ó Mantovai, nem kaptál soha másféle híreket attól az istentől, akinek társaságát ilyen kereken visszautasítottad?

— Soha, amennyire emlékszem.

— De hiszen azt mondtad nekem, hogy nem én voltam az első, aki élve leszálltam erre a vidékre és eléd kerültem?

— Gondolkodóba ejtesz. Van másfél százada, amennyire meg tudom ítélni (nehéz az árnyaknak a napokat és éveket számítani), hogy megzavart mély-séges nyugalomban egy különös látogató. Amint a fakó lombok alatt bolyongtam, melyek a Styx partjait szegélyezik, egyszerre egy emberi alak emelkedett föl előttem, mely még sötétebb és komorabb volt, mint ezeknek a partoknak a lakói: ráismertem, hogy élő. Magastermetű, sovány ember volt, sasorral, hegyes

creuses; ses yeux noirs jetaient des flammes, un chaperon rouge, ceint d'une couronne de lauriers, serrait ses tempes décharnées. Ses os perçaient la robe étroite et brune qui lui descendait jusqu'aux talons. Il me salua avec une déférence que relevait un air de fierté sauvage⁴¹⁾ et m'adressa la parole en un langage plus incorrect et plus obscur⁴²⁾ que celui des Gaulois dont le divin Julius remplit les légions et la curie.

«Je finis par comprendre qu'il était né près de Fésules, dans une colonie étrusque fondée par Sylla au bord de l'Arnus,⁴³⁾ et devenue prospère; qu'il y avait obtenu les honneurs municipaux, mais que, des discordes sanglantes ayant éclaté entre le sénat, les chevaliers et le peuple, il s'y était jeté d'un coeur impétueux et que maintenant, vaincu, banni, il traînait par le monde un long exil. Il me peignit l'Italie déchirée de plus de discordes et de guerres qu'au temps de ma jeunesse et soupirant après la venue d'un nouvel Auguste. Je plains ses malheurs, me souvenant de ce que j'avais autrefois enduré.

«Une âme audacieuse l'agitait sans cesse et son esprit nourrissait de vastes pensées, mais il témoignait, hélas! par sa rudesse et son ignorance, du triomphe de la barbarie. Il ne connaissait ni la poésie, ni la science, ni même la langue des Grecs et ne possédait sur l'origine du monde et la nature des dieux aucune tradition antique. Il récitait gravement des fables qui, de mon temps, à Rome, eussent fait rire les petits enfants qui ne payent pas encore pour aller au bain. Le vulgaire croit facilement aux monstres. Les Étrusques particulièrement ont peuplé les enfers de démons hideux, pareils aux songes d'un malade. Que les imaginations de leur enfance ne les aient point quittés après tant de siècles, c'est ce qu'expliquent assez la suite et les progrès de l'ignorance et de la misère; mais

állal, beesett arccal; sötét szeme lángot lövelt, babérokoszorúval övezett vörös csuklya szorította aszott halántékát. Csontjai átütöttek a szűk, barna ruhán, amely sarkáig ért. Tisztelettel üdvözölt, mely azonban vad és büszke modort árult el, és szavakat intézett hozzám olyan nyelven, mely hibásabb volt és értelmetlenebb, mint a galloké, akikkel az isteni Julius megtöltötte légióit és a curiát.

«Végre megértettem, hogy Fiesole mellett született, egy etruszk gyarmaton, melyet Sylla alapított az Arnus folyó partján, és amely azóta fölvirágzott; megtudtam, hogy községi tisztségeket viselt, de mikor véres viszálykodás támadt a szenátus, a lovagok és a nép között, ő lázas szívvel belevetette magát, és most legyőzve, száműzve hosszú bujdósásban tengődött a nagyvilágban. Lerajzolta nekem Itáliát, melyet több viszály és háború tépett meg, mint az én ifjuságom idején és egy új Augustus eljövele után sóhajtozott. Részvétellel hallgattam bajait, mert eszembe jutott, amit egykor nekem kellett szenvednem.

«Vakmerő szelleme folyton nyugtalanította és lelkében hatalmas gondolatokat táplált, de jaj! nyers tudatlanságával ő is a barbárság diadaláról tett tanúságot. Nem ismerte a görögöknek sem a költészetét, sem tudományát, még a nyelvét sem és nem tudott semmiféle antik hagyományt a világ és a természet keletkezéséről. Komolyan elmondott nekem olyan meséket, melyek az én időmben Rómában megkacagtatták volna a kisgyermekeket is, kik még nem fizetnek belépődíjat a fürdőben. A köznép könnyen hisz a szörnyetegekben. Az etruszkok kivált benépesítették az alvilágot rút ördögökkel, melyek hasonlóak egy beteg álmaihoz. Hogy gyermekkoruk képzelgéseit annyi század után sem hagyták el, ezt eléggé megmagyarázza a bekövetkező tudatlanság és nyomor

qu'un de leurs magistrats, dont l'esprit s'élève au-dessus de la commune mesure, partage les illusions populaires et s'effraie de ces démons hideux que, au temps de Porsenna,⁴⁴⁾ les habitants de cette terre peignaient sur les murs de leurs tombeaux, voilà ce dont le sage lui-même peut s'attrister.

«Mon Étrusque me récita des vers composés par lui dans un dialecte nouveau, qu'il appelait la langue vulgaire, et dont je ne pouvais comprendre le sens. Mes oreilles furent plus surprises que charmées d'entendre que, pour marquer le rythme, il ramenait à intervalles réguliers trois ou quatre fois le même son.⁴⁵⁾ Cet artifice ne me semble point ingénieux; mais ce n'est pas aux morts à juger les nouveautés.

«Au reste, que ce colon de Sylla, né dans des temps infortunés, fasse des vers inharmonieux, qu'il soit, s'il se peut, aussi mauvais poète que Bavius et Maevius, ce n'est pas ce que je lui reprocherai; j'ai contre lui des griefs qui me touchent davantage. Chose vraiment monstrueuse et à peine croyable! cet homme, retourné sur la terre, y sema, à mon sujet, d'odieux mensonges; il affirma, en plusieurs endroits de ses poèmes sauvages, que je lui avais servi de compagnon dans le moderne Tartare, que je ne connais pas; il publia insolemment que j'avais traité les dieux de Rome de dieux faux et menteurs et tenu pour vrai Dieu le successeur actuel de Jupiter. Ami, quand, rendu à la douce lumière du jour, tu reverras ta patrie, démens ces fables abominables; dis bien à ton peuple que le chanfre du pieux Énée n'a jamais encensé le dieu des Juifs.

«On m'assure que sa puissance décline et qu'on reconnaît, à des signes certains, que sa chute est proche. Cette nouvelle me causerait quelque joie si

fokozódása; de hogy egyik tisztviselőjük, akinek esze meghaladja a közönséges mértéket, szintén magáévá tegye a nép tévelygéseit és félje azokat a rút démonokat, miket Porsenna idejében ennek a földnek a népei sírkamráik falaira festettek, az olyasvalami, amin egy bölcsnek is oka lehet elszomorodni.

«Az én etruszk emberem elszavalt nekem verseket, miket maga szerzett egy új tájszólásban, melyet köznyelvnek nevezett és amelynek nem tudtam kivenni az értelmét. A fületem inkább meglepte, mint elragadta, mikor hallottam, hogy a ritmus jelzésére szabályos időközökben háromszor-négyszer megismételte ugyanazt a hangot. Ezt a műfogást nem találtam valami szellemesnek; ámbátor nem a holtak dolga, hogy megítéljék az újításokat.

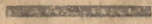
«Egyébként, Syllának ez a gyarmatosza, aki a boldogtalan időkben született, írhat tőlem akármilyen harmóniátlan verseket, lehet akár olyan rossz költő, mint Bavius és Maevius, ezért nem akarok neki szemrehányást tenni; én másért haragszom rá, ami közelebbről érint. Valóban szörnyű és alig hihető! ez az ember, visszatérve a földre, gyűlöletes hazugságokat terjesztett rólam; azt állította vad költeményeinek különböző helyein, hogy én utitársa voltam a modern Tartarusban, melyet nem ismerek; arcátlanul azt hirdette, hogy én Róma isteneit hamis és hazug isteneknek mondtam és elismertem igazi Isten gyanánt Jupiter mostani utódát. Barátom, ha visszajutva az édes napvilágra, viszontlátod hazádat, cáfold meg ezeket a felháborító meséket; mondd meg a népednek, hogy a jámbor Aeneas énekese sohasem tömjénezett a zsidók istenének.

«Arról értesülök különben, hogy hatalmas hanyatlóban van és bizonyos jelekről megállapítható bukásának a közeledte. Ez a hír némi örömet okozna, ha

l'on pouvait se réjouir dans ces demeures où l'on n'éprouve ni craintes ni désirs.»

Il dit et, avec un geste d'adieu, s'éloigna. Je contemplai son ombre qui glissait sur les asphodèles sans en courber les tiges; je vis qu'elle devenait plus ténue et plus vague à mesure qu'elle s'éloignait de moi; elle s'évanouit avant d'atteindre le bois des lauriers toujours verts. Alors, je compris le sens de ces paroles: «Les morts n'ont de vie que celle que leur prêtent les vivants», et je m'acheminai, pensif, à travers la pâle prairie, jusqu'à la porte de corne.⁴⁶⁾

J'affirme que tout ce qui se trouve dans cet écrit est véritable.



egyáltalában örülni lehetne ebben a hazában, ahol az ember nem érez sem félelmet, sem vágyakat.»

Szólott és bucsut intve kezével, távozott. Elnéztem árnyát, amint elsuhant az aszfodeloszok fölött anélkül, hogy a virágok szárai meghajoltak volna; láttam, hogy egyre keskenyebb és bizonytalanabb lesz, amint távolodik; végre eloszlott, mielőtt még elérte volna az örökzöld babérerdőt. Ekkor megértettem szavainak értelmét: «A holtaknak csak annyi az életük, mint amennyit az élők kölcsönöznek nekik», és elgondolkozva haladtam a sápadt réten át a túlőkkapu felé.

Kijelentem, hogy mindaz, ami ebben az írásban található, megfelel a valóságnak.

Jegyzetek.

1) megadatott nekem. — 2) ezekről a dolgokról jelentést készítettem. — 3) célzás Vergilius sirversének ismert szavaira: *cecini pascua, rura, duces*. — 4) fölakasztotta. — 5) megmutatják. — 6) hogyan vonszolja... még friss sebét, l. az *Aeneis* VI. énekét. — 7) a Renaissance kora. — 8) Vergilius Mantovában született. — 9) Aeneas. — 10) Marbod pontatlan, az eredetiben más kép van: a felhők közt bujdosó hold (per nubila lunam). A. France megjegyzése. — 11) kifejez. — 12) célzás Vergilius pásztor-költeményeire, az *eklogákra*; e műfaj szicíliai eredetű, legkiválóbb művelője, a görög Theokritus siracusai származású. — 13) halottidéző; a magyar *garabonciás* (diák) a *nekromancia* szóból származik. — 14) melyben megjelenésre kényszerítette a holtakat. — 15) Cassandra, ki megjósolta Trója pusztulását. — 16) l. a Bevezetést. — 17) meg van fosztva az Isten jelenlététől. — 18) nem tudtam élvezni. — 19) Vergilius állítólagos sirját ma is mutatják Nápolyban. — 20) egy szent éj békéjét kívánta. — 21) folytattam a kedves tanulmányt. — 22) északi szél. — 23) tó Puteoli mellett, l. az *Aeneis* VI. énekét, hol Aeneas ugyanígy jut le az alvilágba. — 24) az alvilág istennője, Pluto (Dis) felesége, Ceres leánya. — 25) üres szörny (mivel csak árnyék). — 26) kinyíltak és becsukódtak ugyanabban az időben. — 27) kártancok. — 28) falusi, parasztos. — 29) célzás Homeros állítólagos vakságára. — 30) Ausonia, az ausonok földje = Itália. — 31) türd, szenvedd. — 32) Nápoly görög neve. — 33) szerzetesi fogadalom. — 34) latin költők, Vergilius kortársai. — 35) semmi tulzás. — 36) híres campaniai bor. — 37) A. France tréfásan megjegyzi, hogy Vergilius e szavaiból — ha Marbodnak binni lehet — arra

lehet következtetni, hogy valóban ő írta a *Copá*-t (Csaplárosné), melyben erről szó van s melyet ifjúkori költeményének tartanak némelyek. — ³⁸⁾ a tenger istene; a tenger. — ³⁹⁾ görög csillagász, aki először állította, hogy a föld a tengelye és a nap körül forog. — ⁴⁰⁾ Rhea Sylvia fia Romulus; Aeneas Anchises és Venus fia volt; a dryadok és sylvanusok az erdő istenei, Silenus Bacchus isten kísérője; Aegle pajkos nimfa (l. a VI. eklogát). — ⁴¹⁾ vad büszkeség modora. — ⁴²⁾ a klasszikus latin költő lenézte a nép nyelvét, melyből a későbbi román nyelvek fejlődtek; Dante a maga olasz nyelvét lingua vulgarisnak, köznyelvnek nevezte. — ⁴³⁾ Firenze, Dante szülővárosa, Vergilius korában kis gyarmat volt, Etruriában, a mai Toscanában az Arnus (Arno) partján. Fiesole, a régi Faesulae már akkor virágzó város. — ⁴⁴⁾ Etruszk király, ki a rómaiak ellen harcolt (Kr. e. VI. sz.). — ⁴⁵⁾ a rimelésre céloz, melyet a régiek nem ismertek. — ⁴⁶⁾ az alvilágból két kapun lehetett kijutni: egy tölökből (porta cornea) és egy ivorból (p. eburnea) valón.



EDDIG MEGJELENTEK.

Angolul és magyarul:

Chesterton: The Eye of Apollo (17)

Collins: A Pair of Gloves (11)

Dickens: The Sexton (7)

Dickens: The Black Veil (33)

Gissing: A Man of his Day (39)

Jerome: Ready for Sea (29)

Kipling: The Butterfly (15)

Lamb: Shakespeare's Tempest (27)

Mark Twain: A Restless Night (23)

Pain Barry: The Window (25)

Poe: The Masque of the Red Death (5)

Wells: The Star (9)

Wells: The Red Room (37)

Wilde: The Happy Prince (1)

Wilde: The Modell Millionaire (13)

Wilde: The Selfish Giant (21)

Wilde: The Devoted Friend (31)

Wilde: The Remarkable Rocket (41)

Franciaul és magyarul:

Balzac: Le Bourreau (10)

Baudelaire: Petits Poèmes en Prose (14)

Courteline: La Loi sur les Chiens (35)

Dardet: Les Trois Messes Basses (30)

Farrère: Le Gardien de Cimetière (28)

France: La Messe des Ombres (8)

France: Le Jongleur de Notre-Dame (22)

France: Le Petit Soldat de Plomb (38)

Gautier: Le Pied de Momie (12)

Lemaître: La Sirène (6)

Maeterlinck: Sur la Mort d'un Petit Chien (18)

Maupassant: Deux Amis (16)

Maupassant: La Parure (3)

Maupassant: Première Neige (6)

Maupassant: Une vendetta (40)

Maupassant: Un duel (42)

Mérimée: Le Corse (Mateo Falcone) (24)

Zola: Le Paradis des Chats (32)

Olaszul és magyarul:

Boccaccio: Lisetta (4)

D'Annunzio: Cincinnato (20)

Fraccaroli: Il Capriccio di un Pomeriggio d'Estate (34)

Puccini: La carbonaia (44)

Németül és magyarul:

Hauff: Die Geschichte von Kalif Storch (36)

Hoffmann: Der Vampir (2)

Keller: Die Jungfrau als Ritter (19)

Oroszul és magyarul:

Puskin: Metelj (43)

Kétnyelvű Klasszikus Könyvtár.

Szerkeszti:

Király György és Trócsányi Zoltán.

1. **Wilde:** A Boldog Herceg. (Angolból Honti R.)
2. **Hoffmann:** A vampir. (Németből Trócsányi Z.)
3. **Maupassant:** Az ékszer. (Franciából Baranyai Z.)
4. **Boccaccio:** Lizetta. (Olaszból Honti Rezső.)
5. **Poe:** A Vörös Halál álarca. (Angolból Király György.)
6. **Lemaitre:** A szítrén. (Franciából Velledits L.)
7. **Dickens:** A sirásó. (Angolból Wildner Ö.)
8. **France:** Az árnyak műszoja. (Franciából Lehel I.)
9. **Wells:** A csillag. (Angolból Király Gy.)
10. **Balzac:** A nőbőr. (Franciából Siklóssy P.)
11. **Collins:** Egy pár kezű. (Angolból Benedek M.)
12. **Gautier:** A mumia váza. (Franciából Zolnai B.)
13. **Wilde:** A miata-milhemon. (Angolból Honti R.)
14. **Baudelaire:** Kis költészetek prózában. (Franciából Szabó L.)
15. **Kipling:** A pillangó. (Angolból Czobor B.)
16. **Maupassant:** Két lány. (Franciából Trócsányi Z.)
17. **Chesterton:** Apolló szeme. (Angolból Schöpfung Aladár.)
18. **Mæterlinck:** Egy kis légya halálára. (Franciából Lányi F.)
19. **Keller:** A szent szög mint lovas. (Németből Trócsányi Z.)
20. **D'Annunzio:** Cenninatus. (Olaszból Zambra A.)
21. **Wilde:** Az önző óriás. (Angolból Király Gy.)
22. **France:** Miasszonyunk behócsa. (Franciából Földy J.)
23. **Mark Twain:** Nyugtalan éj. (Angolból Reichard P.)
24. **Mérimée:** A korzikai. (Franciából Velledits L.)
25. **Pain Barry:** Az ablak. (Angolból Latzkó Hugó.)
26. **Maupassant:** Első hó. (Franciából Ignotus Pál.)
27. **Lamb:** Shakespeare „Vihar”-ja. (Angolból Plechl Béla.)
28. **Farrère Claude:** A temetőőr. (Franciából Latzkó G.)
29. **Jerome K. Jerome:** Utrakészem. (Angolból Király Gy.)
30. **Daudet:** Három esőndes mise. (Franciából H. Szendrői Jima.)
31. **Wilde O.:** Az odaadó barát. (Angolból Szabó Lőrinc.)
32. **Zola:** A macskák paradicsoma. (Franciából Komáthy A.)
33. **Dickens:** A fekete fátyol. (Angolból Latzkó Hugó.)
34. **Fraccaroli:** Szeszélyes női tánc után. (Olaszból Ambrózy E.)
35. **Courtfening:** A kutyaörvény. (Franciából Eckhardt Sándor)
36. **Hauff:** A gölyskalifa története. (Németből Horvát H.)
37. **Wells:** A vörös szoba. (Angolból Mikes Lajos.)
38. **France:** A kis ólompátona. (Franciából Békés István.)
39. **Gissing:** Korának gyermeke. (Angolból Halász Gyula.)
40. **Maupassant:** Vébösszu. (Franciából Rozványi Vilmos.)
41. **Wilde:** A nevezetes rakéta. (Angolból Plechl B.)
42. **Maupassant:** A párba. (Franciából Kereszti J.)
43. **Puskin:** Hóvihar. (Oroszból Trócsányi Z.)
44. **Puccini:** A szenesasszony. (Olaszból Zambra G.)

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

